

Mergežerio mitologinis šaltinis

Turistinė vertė

Sinonimai

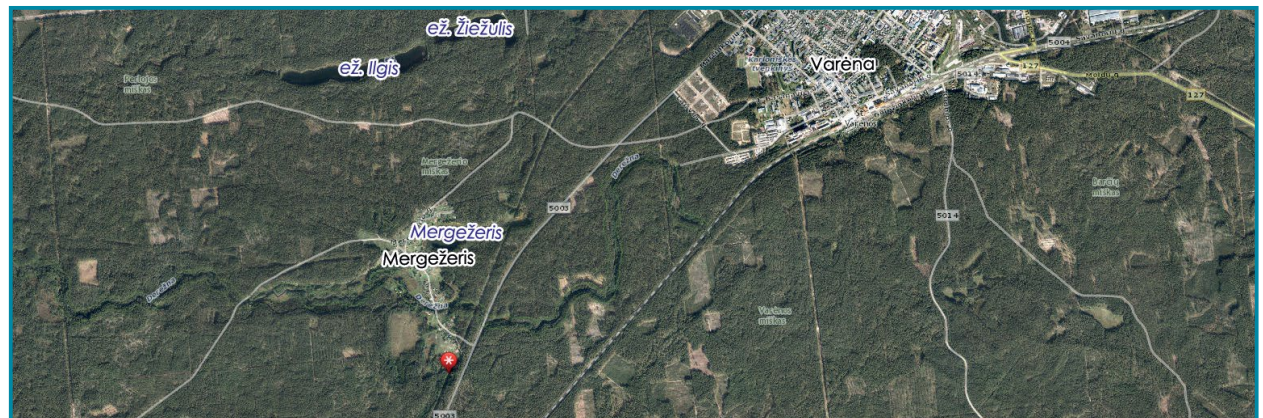
Viršukrošlio (?) šaltinis,
Vainilaičių šaltinis

Koordinatės

LKS: 534020; 6006005

Adresas

Varėnos r. sav., Varėnos sen., 4 k į PV nuo Varėnos (Marcinkonių kryptimi), Mergežerio kaimo pietinis pakraštys. Šaltinį lengvai rasite tik įvažiavę nuo Varėnos–Marcinkonių plento į kaimelį ir iškart prieš pirmąsias pirkias pasukę į kairę (į P–PV) lygiagrečiai su plentu ir palei elektros liniją žemyn besileidžiančiu vietiniu keliuku. Nuo kaimelyje pirmojo Vytauto ir Jono Vainilaičių kiemo su atnaujintais trobesiais iki šaltinio tik 250 metrų. Jis vežiasi paties pirmojo aukštupyje kairiojo Derežnos intakėlio dešiniojoje pašlaitėje, slėniuko pakraštyje žemiau plento pylimo ir apie 100 m vakariau nuo jo. Šaltinis yra brolių Vainilaičių, kurie jį prižiūri ir saugo, žemės valdose.

Aplinka

Aplink Mergežerį, kaip ir daug kur Merkio baseine, vyrauja švelniai banguoto paviršiaus zandrai (fIIIb1), ant jų abipus Derežnos supustyti neaukšti (120–130 m NN) ir užkloti iš viršaus po šilais žemyninių kopų (vIV) masyvai. Čia pačiame aukštupyje Derežnos (13,4 km) slėniukas jau atveria fluvoglacialinio (fIIIb1) smėlio sluoksnius, ties Mergežeriu kiek labiau išplatėja padrėkusia durpinga (bIV) salpa su 108–106 m NN lygyje per ją kilpinėjančia vaga. Iš pietinės pusės, apsukęs pakilesnes (121–126 m NN) kopakalves, sulėkštėjusiu (107–109 m NN) ir padrėkusiū pažemėjimu per salpos pievas su juodalksnynų „kupetomis“ į Derežną iš kairės įplūsta pirmasis nedidelis jos intakas. Šių tėkmių klonių sandūroje paslėnio šlaitai daug kur nukloti deliuvio (dIV) nuobirynais, nuo kurių viršutinės briaunos tolstant išorėn nuo slėnio vieši pušynai. Visa vietovė padengta smėlynų. Daugiausia vyrauja jauriniai šilaininiai, mažai karbonatingi, labai laidūs vandeniui dirvožemiai, kaip ir gilesni sluoksniai, susidarę iš įvairiagrūdžių fluviglacialinių smėlių. Organinės medžiagos juose maža, todėl žemės nederlingos ir apaugusios šilais. Vyraujant vandeniui

laidiems smėliams, net nedidelės Derežnos aukštupyje yra giliai įsigrauzęs, didelė kritulių dalis įsisunkia į gruntą, todėl paviršiniam nuotėkiui sąlygos čia prastos. Visas tėkmes daugiausia (iki 60 proc.) maitina gruntinis vanduo, todėl upelio krantai gali šaltiniuoti. Aptinkami trumpi, keliasdešimties metrų ilgio upeliūkščiai (išplovos), kurių versmės čia pat slėnio šlaite, o vanduo sunkiasi į žemės paviršių keleto kvadratinų metrų plote, gausiai subėga į to mažyčio upelio vagą ir čia pat pasiekia Derežną. Mitologinis Mergežerio šaltinis (kaimelyje jis ne vienas) atsiveria atsišakojusio Derežnos kairiakrančio intakėlio slėniuko dešiniajame krantelyje, apie 113 m NN dugnu pašlaitę įlenkusiame sufoziniame duburyje, kiek žemiau po deliuvio (dIV) nuobiryno juosta. Vanduo išsklaidytai srauteliais liejasi iš įvairaus smėlio ir žvirgždo-gargždo (fIIIb1) ir už 100 m išplova pasiekia šalia pratekantį upeliūkštį, o dar už 600–700 m ir Derežną.

Dabartinė būklė, kaptazas

Šaltinis (šaltiniuojantis ruožas) nekaptuotas, kad ir nėra nuorodų, nesunkiai surandamas. Vietiniams „savas“, kurio vanduo vartojamas gerti, vertina-

mas. Svetimi užklysta retai. Keliais stambesniais židiniai ir srauteliais išsisklaidę po tvirtą, kiek nuožulnų žvirgždingą dugną, atsivėrusį nemažame (50 x 60 m) pusapvaliame sufoziniame cirke. Jo šlaitų aukštis rytinėje pusėje (link plento) apie 10–15 m, o į vakarus nuožulnia loma nuteka smagi išplova, iki artimiausio upelio (Derežnos intako) tėkmės (107,8 m NN) nukrisdama apie 4 metrus. Vietomis duburyje ir šlaitų papėdėje auga beržai, eglės, juodalksniai, tarp jų želia paparčiai. Aukštytyn šlaitu ir virš jų nusidriekusiuose smėlynuose ošia šilai. Aplinka nepažeista, natūraliai medžiais užžėlusio ir šaltiniojančio šlaite duburio. Šaltinio sukurta savita erdvė patraukli, slėpinga, įgavusi mitologinę vertę. Pasakojama, kad nuo seno skaidrus ir švarus šaltinio vanduo gydo akis, sveikas gerti.

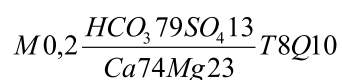
Vandens fizikinės savybės

Vanduo skaidrus, bekvapis, švarus, be geležies nuosėdų. Išmatavus mobiliu matuokliu (2014-06-02) vanduo buvo 8,0 °C temperatūros, silpnai šarminis (pH = 7,83). Savitasis elektros laidis (SEL = 197 μS/cm), vandens oksidacinis ir redukcinis potencialas (Eh = +108 mV), daug deguonies (O₂ = 13,06 mg/l).

Vandens cheminės savybės

Vanduo gėlas, turi mažai mineralinių medžiagų (202 mg/l). Šaltinio vanduo minkštas. Bendrasis vandens kietumas tik 2,43 mg-ekv/l. Vandenyje nedaug natrio (2,13 mg/l) ir chloridų (7,22 mg/l). Nitritų ir amonio jame neaptikta, nitratų koncentracija artima foninei reikšmei (1,25 mg/l).

Cheminės sudėties formulė (ekv/%)

Nustatomo komponento pavadinimas	Nustatyta vertė		
	mg/l	mg-ekv/l	ekv. proc.
Ištirpusių mineralinių medžiagų suma	202		
Sausoji liekana 180 °C	136		
Bendrasis kietumas		2,43	
Karbonatinis kietumas		2,15	
Nekarbonatinis kietumas		0,28	
Anijonai:			
Chloridai, Cl ⁻	7,22	0,20	7,38
Sulfatai, SO ₄ ²⁻	16,49	0,34	12,55
Hidrokarbonatai, HCO ₃ ⁻	130,82	2,15	79,34
Nitritai, NO ₂ ⁻	< 0,02	0,00	0,00
Nitratai, NO ₃ ⁻	1,25	0,02	0,74
Katijonai:			
Natris, Na ⁺	2,13	0,09	3,57
Kalis, K ⁺	< 0,06	0,00	0,00
Kalcis, Ca ²⁺	37,25	1,86	73,81
Magnis, Mg ²⁺	6,88	0,57	22,62
Amoniakas, NH ₄ ⁺	< 0,03	0,00	0,00
Kitos analitės:			
pH, pH vienetai 20 °C	7,77		
Permanganato skaičius, mg O/l	0,63		
Bendroji geležis, Fe mg/l	< 0,03		
Savitasis elektros laidis, μS/cm	211		

Tautosakinės, kraštotyrinės, istorinės žinios

Pažintiniu požiūriu vertingas ne tik šaltinis, bet ir miškuose tarp Derežnos ir ežero sausesniame gūbriuke prigludęs šiliniams dzūkams mielas Mergežerio kaimelis. Kaime auga senolis qžuolas, kurio kamienas arti 5 metrų, aukštis 15 metrų. Kiek vakariu Mergežerio aptikta akmens amžiaus gyvenvietė su randamais titnaginiais ir gintariniais dirbiniais, lipdyta keramika, židinių ir stulpviečių liekanomis. Iš Mergežerio ežerėlio 2007 m. iškeltas net XIV a. skobtas luotas, kuris 2011 m. perkeltas į Dzūkijos RP, Marcinkonių etnografijos muziejų. Tai vienas seniausių luotų, išlikusių ir surastų Lietuvoje. Iš vietinių atminties neišdilus liūdna legenda apie Mergežerio ežero ir kaimo pavadinimo kilmę. Šį gražų dzūkų šalies kampelį ir žmones brangino čia gimęs ir palaidotas šviesios atminties lietuvių poetas Martynas Vainilaitis (1933–2006), rašęs: „...mano tėviškė – mielas Mergežeris. Prie tos liepos, prie tų suraizgytų žingsnio pločio šaltinėlių, sakais kvėpiančioje pirkioje aš gimiau...“

Tipas

Krentantis, erozinis sufoziniame cirke

Režimas

Nuolatinio veikimo

Vandeningumas

Vidutinio vandeningumo, reikšmingas. Vizualiai susiliejęs į bendrą nutekantį išplova, debitas 10 l/s arba iki 30–35 m³/h

Vandens tipas

Klacio, magnio hidrokarbonatinis, sulfatinis

Aprašė:

P. Gedžiūnas, Z. Zanevskij, K. Kadūnas, 2014